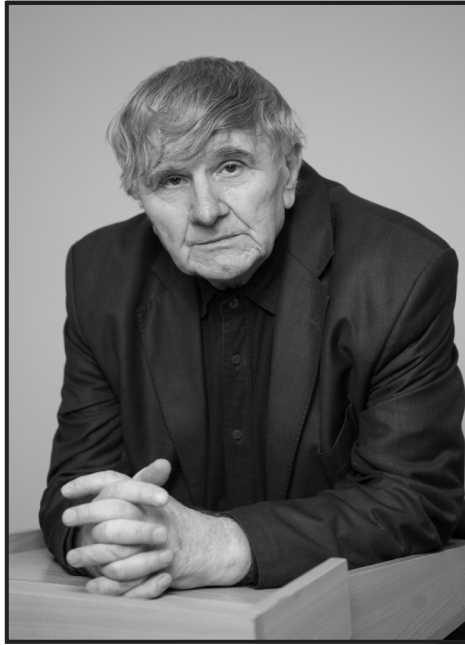

Світлої пам'яті
Тарасенка Валентина Івановича (1940–2014)

Смертю не все завершується...

11 квітня 2014 року ми проводили в останню путь дивовижну людину, людину, яка насправді була надзвичайною в усьому — у своєму особистому житті, у науці, у поетичній творчості, у викладацькій роботі, у міжособистісному спілкуванні. Людину, пам'ять про яку залишиться жити в кожному із нас назавжди.

Його наукові інтереси були не завжди оригінальними (теорія і методологія соціології, аграрна соціологія, проблеми українського села, сільського соціуму, наукового інтелекту), але завжди новаторськими. Він умів знайти такий ракурс, котрий до нього ніхто не знаходив і не досліджував. Так було із діагностикою соціальних аспектів життєдіяльності українського села і його соціуму в період аграрної реформи і після неї, так було із соціальною ідентифікацією українського суспільства. Саме йому належить новаторство у виробленні методики діагностування процесів соціальних змін сільського соціуму на підставі новітніх соціотехнологічного і соціоінженерного підходів. Усе це не заважало йому бути справжнім університетським професором — не за посадою/званням, а за суттю. Він був незамінним і неповторним членом кафедри, цікавим викладачем, вірним другом своїх колег, на-

ставником своїх (чужих для нього в науці не було!) учнів. І таким він залишиться назавжди.

Не всім на цій землі дано залишити після себе світлу пам'ять. Це притаманне лише добрим і щедрим людям. Хоч би що робив Валентин Іванович, він робив це просто, надійно і, головне, чесно. Він не боявся вголос вимовити те, про що мовчали колеги. Його репліки, запитання і виступи на засіданнях Вченої ради, що їх він промовляв тихим, ледь чутним голосом, ніби вони стартували звідкілясь здалеку і начебто безвідносно до обговорюваного предмета, змушували замовкати весь зал і, власне, лунали наче грім серед ясного неба. І завжди він був оригінальним, неповторним і дотепним.

Свого часу відомий радянський культуролог і літературознавець Ю.М.Лотман написав: “Світ, в якому ми живемо, дедалі більше воліє отримати найважливіші цінності за найдешевшою ціною. Це нагадує не вельми сумлінних школярів, котрі підглядають відповіді до задач замість розв'язувати їх самотужки. Ми хочемо отримати істину якнайшвидше, як готові черевики, зшиті на “нікого”. А істина дається тільки ціною офірування найдорожчого. Власне, здобути істину можна тільки ціною власного життя. Істина не буває “для всіх і ні для кого”...”

Повною мірою це можна сказати і про Валентина Івановича. Саме так він ставився до світу, саме так навколишній соціальний простір вписувався в його власну онтологію.

Він утілював у собі високий університетський дух, що поєднує філософсько-соціологічну науку і виховання почуттів, новаторський пошук і збереження традицій, точність і зухвалість, академічну строгість і веселу вільність, свободу і сміливість, відкритість світу і щирі вірність народним засадам. Це була напрочуд поетична й лірична натура, чутлива, добра, палка і водночас неймовірно сором'язлива і скромна. Він як ніхто інший умів відчувати людей, умів їм допомагати, розв'язувати проблеми інших так, як власні, умів, висловлюючись затертою фразою, “знаходити голку в копиці сіна” (це стосувалося його учнів-аспірантів, його колег-співавторів). Він був максималіст і перфекціоніст в усьому — рідкісний дар, властивий небагатьом. І все це не вимагаючи подяки і не завжди її одержуючи, але завжди із відчуттям свого обов'язку бути вдячним. За все. За будь-яку дрібницю. Навіть просто за одну сторінку роздрукованого на принтері тексту.

“Він був людиною в усьому й завжди. Я рівного йому вже не спіткаю”.

Світла пам'ять Валентину Івановичу.

ОЛЕНА ІВАНЕНКО,

кандидат філософських наук, старший науковий співробітник відділу історії і теорії соціології Інституту соціології НАН України

* * *

Не віряться в те, що Валентин Іванович Тарасенко більше не скаже бажане і тепле слово “Привіт!” при зустрічі з колегами, друзями. Саме це слово було найуживанішим в його етикеті вітання. Своєю плідною і багатогранною науковою діяльністю, яка охоплювала широке коло його наукових інтересів, уподобань та ідей, опрідметнених у його монографіях, статтях у на-

укових журналах та періодичній пресі, дозволяє нам висловити подумки те, що Валентин Іванович серед нас живе і сьогодні й буде назавжди з нами. Його світлий образ сумлінного, відповідального і працездатного, авторитетного науковця, доброзичливої людини буде слугувати взірцем для нинішніх і майбутніх науковців-соціологів.

Завдяки енциклопедичній освіченості й панорамному баченню суті складних процесів розвитку гуманітарного знання, зокрема історії, теорії та методології соціології застосовно до суспільства, яке болісно трансформується за умов перехідної економіки, його особистий внесок у цій царині є загально визнаним соціологічною спільнотою України.

На жаль, останніми роками Валентин Іванович Тарасенко відчував певні негаразди зі станом здоров'я, але продовжував інтенсивно працювати над втіленням в життя своїх наукових ідей. Виконуючи великий обсяг педагогічної роботи, він працював інтенсивно, оскільки прагнув реалізувати всі задумані ним наукові плани.

Мені довелося тісно співпрацювати з Валентином Івановичем Тарасенком у виконанні наукових проектів з питань соціологічної діагностики аграрних реформ в Україні та соціологічної діагностики соціального захисту українського населення. Валентин Іванович Тарасенко, маючи глибокі корені селянського козацького роду, не міг лишатися осторонь складних і суперечливих процесів, які відбувалися в українському селі внаслідок упродовження недолугих аграрних реформ. Він був першим соціологом, який у висновках книги "Аграрна реформа в Україні (соціологічна діагностика)" (2007) констатував: реформи реалізовані у формі авантюрної "революції згори". Він мав мужність іти проти течії у принципових питаннях розвитку соціологічної науки, котрі декларувалися деякими псевдонауковцями, які були завжди готові висловити "одобрям-с" діям влади.

Валентин Іванович належав до категорії науковців, які спроможні працювати ефективно в ситуаціях виконання непередбачених наукових завдань (термінові завдання влади тощо). Такий режим наукової роботи, звісно, потребував великих інтелектуальних зусиль, особистої самоорганізованості та дисциплінованості. У цих питаннях керівництво Інституту соціології завжди довіряло Валентину Івановичу.

Валентин Іванович Тарасенко доклав багато інтелектуальних і фізичних зусиль у підготовці до друку першого в Україні короткого енциклопедичного словника із соціології, який був виданий у 1998 році Українським Центром духовної культури. Його висока мовна культура, редакційний хист і високий науковий рівень соціолога дали змогу підготувати на належному рівні глосарій із соціології. Значна частина словникових статей інших авторів має ознаки суттєвих наукових напрацювань Валентина Івановича.

Валентин Іванович Тарасенко відповідально ставився до обов'язків члена Вченої ради Інституту соціології. Він завжди був уважним до питань, що розглядалися на засіданні. Жодне засідання не проходило без його виступу, що завжди сприяло пошуку наукової істини. Він мав стійкі світоглядні орієнтації й активну життєву позицію в суспільному житті.

У спілкуванні з людьми він тяжів до сільської простоти. Тримався скромно — ніколи не скажеш, що він доктор наук, професор, людина енциклопедичного розуму.

Не всі наукові ідеї, що роїлися в думках Валентина Івановича, вдалося йому реалізувати, але він встиг підготувати плеяду кваліфікованих соціологів (кандидатів і докторів наук), які тепер мають упроваджувати в життя його наукові ідеї, наслідувати приклад його гуманної й толерантної поведінки з колегами, невтомної праці в пошуках наукової істини не тільки в царині теоретичного знання, а й у сфері впровадження знань у реальну практику.

У день прощання прийшла велика кількість його колег, однодумців, друзів, студентів, які в скорботному мовчанні провели Валентина Івановича Тарасенка в останню путь.

Вічна пам'ять людині, яка звеличила себе невтомною працею на ниві наукової діяльності, була моральним взірцем і сповідувала принципи людяності та доброти.

МИКОЛА САКАДА,
*кандидат філософських наук,
науковий співробітник відділу історії та теорії соціології
Інституту соціології НАН України*

Невтомний трудівник

Так само скромно, як жив, відійшов у Вічність наш дорогий Валентин Іванович Тарасенко. У перші дні після цієї сумної звістки не було слів, щоби висловити всю гаму почуттів від втрати цього помітного соціолога, небайдужого громадянина, чудової людини.

Народився Валентин Іванович 27 січня 1940 року в с. Грабарівка Пирятинського району Полтавської області в родині вчителів. Моральні основи, закладені в родині, сформували його як представника істинно народної інтелігенції. Валентин Іванович найменшою мірою замислювався про атрибути соціального успіху, являючи собою рідкісний за теперішніх часів зразок поєднання вродженого гуманізму і водночас інтелектуальної мужності. Пригадую, як на зламі 1992–1993 років він не став відзначати присудження йому ступеня доктора соціологічних наук у форматі бенкету, обмежившись чаюванням із червоним закарпатським вином і тортом для співробітників рідного йому відділу соціальних структур. Так само вправно йому вдалося уникнути офіціозу з нагоди свого 70-літнього ювілею. Його вирізняли істинна безкорисливість, непоказна праця. На засіданнях Вченої ради він завжди обирав місце у кінцевих рядах зали, в куточку. Його тихий голос, утім, чули і — настільки бездоганною була логіка його висновків і настільки глибокими — знання й нетривіальними — запитання до ораторів. В.І.Тарасенко не приховував своїх лівих політичних поглядів, що за умов масової антикомуністичної хвилі не сприяло кар'єрі (колись, наприкінці 1990-х за сміливі статті в часопису “Віче” його навіть викликали в “органи”), проте він

не нав'язував своїх уявлень опонентам. Він був справжнім комуністом (перебував у лавах КПУ із квітня 1974 року і до кінця своїх днів), і якби таких людей серед комуністів у 1991-му в Україні було більше, ми б, напевно, жили в набагато щасливішому суспільстві.

Філософ за освітою, аналітик за складом розуму, педагог за покликанням, Валентин Тарасенко був і моральним авторитетом для кількох поколінь українських соціологів. Багаті теоретичні знання й загальнолюдська ерудиція Валентина Івановича втілилися у багатьох найвищою мірою науково обґрунтованих працях — книг, статей, усних виступів на наукових конференціях і засіданнях круглих столів. Його книга (у співавторстві з О.Іваненко) “Проблема соціальної ідентифікації українського суспільства (соціотехнологічна парадигма)” (2004) містила глибокий аналіз стану тодішнього українського суспільства й уроків першого пострадянського десятиліття розвитку країни після руйнації СРСР. Якби його оцінки та висновки були сприйняті або принаймні осягнені політичним класом, Україна, мабуть, могла б уникнути кривавого варіанта своєї історії у 2014 році. Хоч би про що він писав — про культуру споживання, про дозвілля молоді, про переваги тверезого способу життя, про аграрну реформу в Україні тощо — він бачив за сухими цифрами статистики і соціологічних даних реальні проблеми людей.

Професор Тарасенко дав путівку у світ науки дуже багатьом людям. Усі автори, кому була потрібна рецензія на свою працю, знали, що Валентин Іванович ніколи не відмовить, його вердикт буде аргументованим і доброзичливим, а критичні зауваження — добрими і повчальними. Він сумлінно, неформально тривалий час займався із силою-силенною аспірантів (та й із докторантами теж). Пам'ятаю, мене вразила його думка, що дисертація, подана до захисту, є не лише плодом зусиль здобувача наукового ступеня, а й, окрім того, наслідком колективної роботи відділу (кафедри), співтворчості колег і дисертанта. Хотілось би сподіватися, що ті доктори і кандидати наук, у чиїх текстах дістали відображення інтелект і душа Валентина Івановича, зможуть віддячити йому тим, що, своєю чергою, так само безкорисливо допоможуть молодим ученим з оформленням їхніх робіт.

Валентин Іванович пішов з життя, сповнений творчих задумів, не припиняючи працювати до останніх днів. Він просто чесно робив свою справу, ніс людям добро і світло, допомагав усім і завжди. Маю непереборне відчуття, ніби от-от відчиняться двері, і він, делікатний, ледь лукаво примружений, з'явиться в коридорі. На думку спадають поетичні рядки:

“Не говори с тоской: их нет;
Но с благодарностию — **были**”.

(В.А.Жуковський)

ОЛЕКСІЙ БЕЛЕНКО,
співробітник відділу соціальних структур Інституту соціології НАНУ

* * *

Сьогодні, за доби некерованої урбанізації, коли на землі, яка годувала нас і сповнювала кожного з нас життєвої енергії, немов гігантські поганки, виростають багатоповерхові будинки-мурашники, обнесені парканами особняки, подвір'я яких суцільно заасфальтовані, особливу повагу викликають люди, котрі, всупереч загальному психозу, закликають до збереження генофонду людського суспільства, основою якого є село і його неповторний соціум.

До таких людей належить Учений, Інтелігент, Романтик, Людина — Валентин Іванович Тарасенко, який пішов від нас, але якого ми, без тіні сумніву, можемо називати Гуру українських соціологів-аграрників. Валентин Іванович весь свій потужний інтелект, усю свою душу вкладав у вивчення сільського соціуму, життя простих сільських трударів, яких ми часто сприймаємо лишень як виробників екологічно чистих продуктів для нас — городян.

За чверть століття спілкування й спільної роботи ми — учні та послідовники Валентина Івановича — зрозуміли, що це його прагнення — не просто бажання утримувати пальму першості на певному науковому напрямі, а тривога і біль за долю суспільства, котре намагаються перекроїти за імпорнтним зразком і подобою, забуваючи про одвічне наше призначення, про наше коріння від часів Київської Русі.

Сила вченого — у його працях, у школі, яка на багато років переживає свого фундатора, але продовжує його життя і звершення. Тому, поділяючи скорботу втрати, хочу сказати: для нас — Ваших учнів і послідовників — Ви, Валентине Івановичу, живі, і життя Ваше продовжиться в нашій роботі за для розвитку тих ідей, які Ви обстоювали і якими збагачували науку.

ВІКТОР ЧИГРИН,

*доктор соціологічних наук, професор,
завідувач кафедри соціології і соціальної філософії
Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського*

* * *

Смерть Валентина Івановича Тарасенка — важка втрата, якої зазнав не лише колектив факультету соціології Київського національного університету, а й уся українська соціологічна спільнота.

Від 1994 року Валентин Іванович Тарасенко працював у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, де до 2006 року очолював кафедру теорії та історії соціології, а пізніше — й до кінця життя — викладав студентам свої авторські курси: “Соціологію знання”, “Спеціальні соціологічні теорії”, “Пізнавальні технології в соціології”, “Методику викладання соціології”.

Його світлий образ має залишитися в пам'яті прийдешніх поколінь українських соціологів як класика вітчизняної соціології. Це був не просто справжній професіонал, відомий професор, чудовий, улюблений студентами викладач. Та передусім він був людиною. Людиною з великої літери: про-

стою і водночас справжньою, відвертою і відкритою, з добрим та чуйним серцем і особливо гострим почуттям справедливості.

Нам завжди бракуватиме Валентина Івановича. З його каверзними запитаннями, над якими доводилось замислюватися не лише студентам, а й зрілим науковцям, із мудрими настановами та порадами, які завжди були у нього для кожного, із чудовим почуттям гумору та глибокими поглядами на дослідження українського суспільства.

Для тих, хто його знав, і, мабуть, для наших наступників він завжди буде взірцем Соціолога і Громадянина, науковцем, який гостро переживав за долю вітчизняної соціології та українського суспільства.

Вічна пам'ять Валентину Івановичу!

*Колектив факультету соціології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*